Libor Martinek

Současná překladatelská aktivita polských spisovatelů na Záolží

Literatura psaná polsky a vznikající na území České republiky patří svým postavením v celku polské literatury k tzv. literatuře kresové, v kontextu české literatury zaujímá pozici literatury národnostní menšiny. V obou případech se jedná o tvorbu mimo centrum, na tzv. periferii kulturního dění. Pozornost literární kritiky a historie z těchto příčin bývá upřena většinou k tradičním kulturním centrům jako hlavním nositelům kulturních a civilizačních procesů. Znamená to však, že by literatura národnostních menšin nemohla kvalitativně obohacovat dynamiku literárního vývoje dominujícího proudu národní literatury? Dovoluji si tvrdit, že nikoliv. V Polsku se v současné době věnuje kresovým literaturám stále větší pozornost. Vždyť i nositel Nobelovy ceny za literaturu Czesław Miłosz pochází z litevských kresů a v jeho díle nacházíme jak návrat ke kořenům, tak univerzalistické východisko.

Pro polskou literaturu soustředěnou především v oblasti českého Těšínska se v polské literární vědě ujal název literatura na Záolží a pronikl též do oblasti lexikografie, příkladem je slovník W górę doliny - Zaolziańscy ludzie pióra[1]. Polský literární historik Edmund Rosner pojem Záolží vysvětluje jako termín užívaný od poloviny dvacátých let tohoto století pro tu část těšínského Slezska, která po rozdělení historicky zformovaného slezského Těšínska připadla Československu. V obsahu onoho pojmu se projevuje polská perspektiva, čili z pozice Polska (například polské části těšínského Slezska) se dané území nachází za řekou Olší (Olzou), která tvoří hranici mezi Polskem a Českou republikou. Polský přívlastek „zaolžanský" se nevztahuje k projevům kultury Čechů, Slováků nebo jiných národností, které se nacházely nebo nacházejí v západní části těšínského Slezska, ale k výsledkům kulturní činnosti Poláků žijících v tomto teritoriu. Z tohoto důvodu termín „literatura na Záolží" nemůže být užit ve významu národní literatury nebo písemnictví daného regionu, ale pouze ve smyslu sebeuvědomění obyvatelstva hlásícího se k polské národnosti, odlišujícího se od jiných Poláků tím, že žijí za hranicí (nejedná se však o literaturu emigrační, protože jde o tvorbu autochtonních Poláků žijících v České republice, obdobnou literární tvorbě Poláků na Litvě či Ukrajině).[2] Termín „literatura na Záolží" se již začal objevovat v české literární kritice i ve studiích seriózních literárních vědců ze severní Moravy a Slezska a jak se zdá, ani u nás není chápán jako nekorektní.

Můj příspěvek se soustřeďuje na „současnou" překladatelskou aktivitu spisovatelů na Záolží, zejména z češtiny a slovenštiny do cílového mateřského jazyka polštiny, ale i v obráceném směru z polštiny do češtiny. Koncem padesátých let a v šedesátých letech měly překlady spisovatelů na Záolží, hlavně z češtiny, příležitostný charakter a odpovídaly především potřebám žurnalistiky (Głos Ludu, Zwrot, Jutrzenka, Ogniwo, Nasza Gazetka, Kalendarz Śląski). Jejich váha výrazněji vzrůstá teprve v posledních desetiletích. Podle Władysława Sikory se o to zasloužili (po předčasně

---

1 Władysław Sikora: W górę doliny - Zaolziańscy ludzie pióra. Český Těšín, Sdružení polských spisovatelů v ČSFR 1992.

2 Edmund Rosner: Literatura polska z czeskiego Śląska. Cieszyn, Uniwersyteti Śląski- Filia w Cieszynie 1995, s. 24-25.

zesnulém Henryku Jasiczkovi) Kazimierz Jaworski, Wilhelm Przeczek, Jan Pyszko, Janina Kowalska;[3] a já dodávám, že také Władysław Sikora.

Henryk Jasiczek (21. března 1919 Kottingbrun u Vídně - 8. prosince 1976 Český Těšín) vydal v roce 1961 výbor ze současné české a slovenské poezie Poetyckie pozdrowienia[4] v polském překladu řady autorů. Ze Záolžanů byli zde překlady zastoupeni Henryk Jasiczek (sedmi texty), Danuta Siwkówna a Władysław Sikora (oba po jednom).

Překládání z české literatury mělo na Záolží svůj počátek ještě dříve: Paweł Kubisz (12. května 1907 - 19. srpna 1968) měl podle výzkumu W. Sikory[5] překládat romány Puklý chrám a Hubená léta Františka Křeliny - překlady se nedochovaly. Rovněž Adolf Fierla (1908-1967) vydal v roce 1934 sbírku svých překladů Jiřího Wolkera do polštiny po titulem Wiersze wybrane a v roce 1938, bez ohledu na zostření politické situace mezi Československem a Polskem, byl ve Fierlově překladu v katovickém časopise Polonia na pokračování publikován román Vojtěcha Martínka Černá země.

Významným překladatelem je člen výboru ostravského střediska Obce moravskoslezských spisovatelů, člen a zakladatel Sdružení polských spisovatelů v České republice Wilhelm Przeczek (7. dubna 1936 Karviná). Pro polské literární časopisy překládal básně Jaroslava Seiferta, napsal rozhlasovou hru Moje spotkanie z Noblistą (Mé setkání s Nobelovcem) pro polské vysílání rozhlasu v Ostravě věnované Jaroslavu Seifertovi (režie Karol Suszka, 1989). Přeložil básně Věnceslava Juřiny, Boženy Klímové, Evy Kotarbové, Vlastimila Kovalčíka, Bohumila Pavloka, Jana Pilaře, Vladimíra Reisla, Lydie Romanské, Janka Silana, Štefana Strážaye, Jaromíra Šavrdy, Miroslava Válka, Karla Vůjtka, Viléma Závady, Jindřicha Zogaty aj., pro polské literární časopisy povídky Jaromíra Šlosara a Oldřicha Šuleře a hry českých i slovenských autorů pro potřebu Hlavního výboru Polskiego związku kulturalno-oświatowego v Českém Těšíně: Ivana Bukovčana, Emila Göllnera, Jana Jílka, Jána Soloviče, Osvalda Zahradníka. Przeczek přeložil také texty písní ke hře Jana Havláska Český muzikant a pro Polskou scénu divadla v Českém Těšíně hru Jana Jílka Můj dům, můj hrad. Rovněž přeložil mnoho her pro Loutkové divadlo Bajka v Českém Těšíně z češtiny a slovenštiny, mj. hry Ľubomíra Feldeka, Josefa Malíka, Marie Veselé aj. Knižně vyšly Przeczkovy překlady (z polštiny do češtiny) básnických sbírek Františka Hennera a Adama Szypera a překlady aforismů Wiesława Malického.[6]

O tom, že spisovatelé na Záolží dokáží ocenit pozornost českých a slovenských překladatelů z polštiny, svědčí Przeczkův cyklus Tlumacze literatury polskiej v časopise Ogniwo[7], v němž publikoval profily následujících českých a slovenských překladatelů: Juraje Andričíka, Otokara Bartoše, Petra Čačka, Vlasty Dvořáčkové, Vlastimila Kovalčíka, Jana Pilaře, Ericha Sojky. V krakovském časopise Życie Literackie prezentoval tyto české a slovenské překladatele: Otokara Bartoše, Olgu Castelli-Hostovskou, Vlastu Dvořáčkovou, Danielu Lehárovou, Jana Pilaře, Ericha Sojku, Helenu Stachovou, Helenu Teigovou. Pro českotěšínský časopis Zwrot připravil soubor medailonů slovenských překladatelů: Mateje Andráše, Juraja Andričíka, Máriu Babjakovou-Bajovou, Petera Čačka, Štefana Druga, Jozefa Hviště, Vlastimila Kovalčíka, Mariány Minárikové, Jana Sedláka, Pavola Winczera.

---

3 Władysław Sikora, cit. podle dopisu Liboru Martinkovi, 17. května 1996.

4 Poetyckie pozdrowienia. Ostrava, Krajské nakladatelství 1961.

5 Władysław Sikora: Poetyckie przyjaźnie. Zatarty ślad. Zwrot 1991, č. 1.

6 Adam Szyper: Život navzdory. Český Těšín, Suchor 1994; František Henner: Tichý svědek. Albrechtice u Českého Těšína, SAK 1995, s Lechem Przeczkem; Wiesław Malicki: Słowa pod wiatr-Slova proti větru. Český Těšín, Olza 1996, s Liborem Martinkem.

7 Cyklus vycházel v letech 1995-1996.

(Československé Kulturní a informační středisko ve Varšavě Wilhelmu Przeczkovi v roce 1989 udělilo cenu za literární publicistiku propagující českou kulturu v časopisech Życie Literackie, Panorama, Opole. V roce 1993 Wilhelm Przeczek obdržel Cenu křepelek od Českého literárního fondu za redigování literární přílohy Pomosty v Głosu Ludu. Konsul Polské republiky v Ostravě mu v roce 1994 udělil Cenu stříbrných sponek za román Kazinkowe granie[8].)

Značně početné jsou časopisecké překlady Władysława Sikory (10. května 1933 v Boconovicích), uvážíme-li, že je především polským básníkem žijícím a píšícím v Českém Těšíně a neživí se jako profesionální překladatel. Překládá nejenom z češtiny a slovenštiny (ze slovenštiny především na popud krakovského literárního historika a kritika Bogusława Sławomira Kundy), ale též z laštiny (Óndru Łysohorského - z hlediska laštiny jako umělého spisovného jazyka bychom raději měli hovořit o popolštění než o překladu ze strukturálně odlišného jazyka), lužické srbštiny, ruštiny, a formou tzv. nepřímého překladu z češtiny do polštiny texty z latiny, arabštiny a tamilštiny.

Od šedesátých let v periodikách Głos Ludu, Zwrot aj. opublikoval překlady Petra Bezruče, Ivana Blatného, Jána Botta, Josefa Cinka, Dušana Cveka, Svatopluka Čecha, Michala Černíka, Jiřího Daehneho, Karla Jaromíra Erbena, Miroslava Floriana, Vítězslava Hálka, Miroslava Holuba, Václava Honse, Josefa Hrubého, Františka Hrubína, Metoděje Jahna, Janka Jesenského, Věnceslava Juřiny, Josefa Kainara, Jiřího Karena, Jana Kašpara, Jána Kollára, Vojtecha Kondróta, Evy Kotarbové, Elišky Krásnohorské, Miroslava Kubíčka, Jana Kuneše, Ireny Liberdové, Karla Hynka Máchy, Jaroslava Macháčka, Jaroslava Mazáče, Oldřicha Mikuláška, Jana Nerudy, Vítězslava Nezvala, Laca Novomeského, Jána Ondruše, Jiřího Ortena, Bohumila Pavloka, Josefa Peterky, Jana Pilaře, Petra Prouzy, Oldřicha Rafaje, Václava Renče, Lýdie Romanské, Jaroslava Seiferta, Jana Skácela, Ivana Skály, Josefa Václava Sládka, Ivana Slámy, Jitky Stehlíkové, Bedřicha Stehno, Miroslava Stoniše, Jaromíra Šavrdy, Františka Antonína Šípka, Vlastimila Školaudyho, Jaromíra Šlosara, Jiřího Šotoly, Milana Šútovce, Karla Vůjtka, Ivana Wernische, Jiřího Wolkera, Jana Zahradníčka, Soni Záchové, Viléma Závady, Jindřicha Zogaty. Pro divadlo Bajka v Českém Těšíně přeložil hru Marie Veselé (Przygody misia Puchatka).

Pokud jde o prózu, Władysław Sikora přeložil pro Zwrot prózy Jindřicha Grabackého, Lajose Grendela, Ivana Kubíčka, Vojtěcha Martínka, Ludvíka Štěpána, pro Kalendarz Śląski prózy Josefa Nesvadby, Miroslava Rafaje, Oldřicha Rafaje, pro Głos Ludu jako redaktor kulturní a literární rubriky prózy Evy Benešové, Josefa Bora, J. P. Byrtuse, Františka Čečetky, Miloně Čepelky, Jozefa Daneka, Jana Drozda, Franeka Chmiela, Věnceslava Juřiny, Ivana Kubíčka, Milana Lasici, Óndry Łysohorského, Jaroslava Haška, Miroslava Holuba, Bohumila Hrabala, W. Marina, Oldřicha Mikuláška, Karla Nového, Eduarda Petišky, Jana Skácela, Richarda Sobotky, Miroslava Stoniše, Oldřicha Šuleře, pro časopis Warmia i Mazury w Olsztynie prózy Bohumíra Četyny, Oldřicha Šuleře.

Kazimierz Jaworski (4. února 1940 Koňská) vystudoval polonistiku a filozofii na Palackého univerzitě v Olomouci, působí jako redaktor závodního týdeníku Hutnik Trzyniecki (Třinecký hutník). Kromě své vlastní autorské tvorby, především prozaické, překládá z češtiny, slovenštiny a ruštiny. V Głosu Ludu publikoval překlady povídek, pověstí, esejů a básní Karla Bradáče, Jana Čepa, Václava Čtvrtka, Pavla Francouze, Zdeňka Hendrycha, Miroslava Huleho, Alexandra Klima, Josefa Kostohryze, Věry Linhartové, Jiřího Medka, Miloslava Nevrlého, Vladimíra Pazourka, Zdeňka Pluhaře, Aleny Prokopové, Miroslava Rafaje, Bohuslava Reynka, Bohumila Říhy, Břetislava Smysla, Jiřího Suchého, Alžběty Šerberové, Josefa Škvoreckého, Josefa Voláka, Ivana Vy-

---

8 Česky román vyšel pod titulem Hudba z nebe. Opava, Optys 1996.

skočila. V Ozvěnách-Echu publikoval prózy Karla Čapka, Zdeňka Hendrycha. Ve Zwrotu prózy Báry Basikové, Františka Čečetky, Aleše Dostála, Josefa Galíka, Františka Hrubína, Čestmíra Jeřábka, Jana Kostrhuna, Jana Kozáka, Jaroslava Mullera, Marie Podešvové, Miroslava Rafaje, Milana Rusinského, Jaroslava Seiferta, Věry Stolaříkové, Alžběty Šeberové, Jana Trefulky, Alty Vášové, Jindřicha Zogaty. V Kalendarzu Śląskim prózy Františka Čečetky, Miroslava Rafaje, Zdeňka Rosenbauma. Ze slovenštiny přeložil pro Zwrot prózy Jozefa Puškáše, Alty Vášové a pro Głos Ludu Jaroslavy Blažkové, Dušana Kováče, Moniky Mrazové, Jozefa Puškáše, Jána Štiavnického. Pro loutkové divadlo K. Jaworski přeložil hry Jiřího Kaliby, Jaroslava Klimenta, Jana Malíka, které se v sedmdesátých letech hrály v třineckém loutkovém divadle Groteska a také v loutkovém divadle Bajka v Českém Těšíně.

Dá se říci, že více než na překlady z české literatury se na překlady ze slovenské literatury specializuje Jan Pyszko (17. září 1925). Je to dáno s největší pravděpodobností tím, že vystudoval Vysokou školu pedagogickou v Bratislavě, žije v Jablunkově-Návsí. Z českých prozaiků přeložil prózy Miroslava Šmída a Ludvíka Štěpána. Ze slovenských prozaiků Márie Bátorové, Jána Beňo, Emila Knieža, Dušana Mitany, Jána Smreka, Petera Ševčoviče, ze slovenských básníků Jána Kostru, Vlastimila Kovalčíka, Štefana Strážaye. V menší míře pro Głos Ludu a Zwrot připravil překlady Jána Brocka, Rudolfa Čižmárika, Ľubomíra Feldeka, Marcela Herza, Miluláše Kováče, Andreje Plávky, Vladimíra Reisela, Jána Smreka, Jána Škamla, Miroslava Válka aj.

Pod redakcí Wilhelma Przeczka přeložil Pyszko básně pro sborník Poezia Słowackiego Powstania Narodowego[9], dále připravil portréty a verše polských a slovenských básníků, kteří zahynuli v průběhu Varšavského povstání nebo v době Slovenského národního povstání, pod názvem Prosto w serce pro časopis Ogniwo. Podobný soubor veršů slovenských autorů, kteří zahynuli v SNP, publikoval Pyszko v časopise Zwrot[10].

Pro potřeby divadla PZKO přeložil J. Pyszko hry českých a slovenských autorů Ivana Bukovčana, Jána Soloviče, J. Štyrcha, pro Polskou scénu Těšínského divadla hru Mikuláše Kočana Horúci zemiak; jeho překladatelská aktivita obsáhla i písňové texty pro školní příručky a další žánry.

Dramaturgyně Polské scény Těšínského divadla a autorka čtyř básnických sbírek Renata Putzlacherová-Buchtová (15. července 1966 v Karviné) vstoupila do povědomí českého čtenáře již jako renomovaná básnířka, a to také svými polskými překlady písní Jaromíra Nohavici, vydanými ve dvoudílné, zrcadlové edici.[11] (Autorčiny překlady z Nohavici byly roku 1996 použity i ve třech pořadech druhého programu Polské televize.)

Nemohu se zde podrobně zabývat některými zajímavými translatologickými problémy a jevy na zkoumaném textovém materiálu. Všimnu si alespoň jednoho případu za všechny. Jak známo, k největším překladatelským oříškům patří reálie, kde je třeba uvážit, do jaké míry je nutné a vhodné jejich zprostředkování zahraničnímu čtenáři. V tomto bodě si Renata Putzlacherová počíná se značnou invencí, ačkoliv má pozici do jisté míry usnadněnu tím, že těšínské reálie objevující se v Nohavicových textech (řeka Olše, těšínské nádraží, most Přátelství, Piastovská věž atd.) jsou Polákům stejně blízké jako nám. Za zmínku pak stojí překladatelčin postup v oblasti frazeologie. (Při překladu frazeologismu jde často o to nikoli překládat, nýbrž dosazovat, substituovat to, co se v daném jazyce říká.) Například v překladu Nohavicovy písně Dokud se zpívá, ještě se neumřelo přetlumočila Putzlacherová verš „Stokrát jsem prohloupil a stokrát platil draze" polským pří-

9 Wilhelm Przeczek (red.): Poezia Słowackiego Powstania Narodowego. Český Těšín, ZG PZKO 1978.

10 Tchnienia wiosny, Zwrot 1982, č. 8.

11 Jaromír Nohavica: Písně-Pieśni. Český Těšín, vlastním nákladem autora 1994, 1995.

slovím jako vyšší frazeologickou jednotkou: „Na wozie raz, raz pod wozem, ot, krakowski targ“[12]. Jak je vidět, překladatelka se úspěšně vyvarovala časté chyby - překládat frazeologismus podle komponentů. Užitím polského přísloví si Slezsko symbolicky podalo ruku s Haličí.

Renata Putzlacherová uspořádala a do polštiny přeložila výbor z aforismů stopětadvaceti českých autorů pod názvem Miłość po czesku[13]. Edičně připravila almanach Metafora[14], kde se rovněž objevily její překlady Vladimíra Holana a překlady Miroslava Holuba, Josefa Hrubého, Jana Kašpera a Jaromíra Šavrdy od Władysława Sikory. Jako literární dramaturgyně přeložila pro Polskou scénu Těšínského divadla hry českých a slovenských autorů Tatiany Kusé a Antonína Procházky. Časopisecky publikovala kromě překladů písní Jaromíra Nohavici rovněž překlady Karla Kryla a Karla Plíhala (v rukopise se nacházejí překlady písní Hany Hegerové a Vlasty Redla).

Básnířka Lucyna Przeczková-Waszkowá (12. listopadu 1964 v Třinci) vystudovala gymnázium v Českém Těšíně, působila jako vychovatelka ve školní družině v Jablunkově a jako učitelka mateřské školy v Českém Těšíně. Je básnířkou, překladatelkou poezie, prózy a divadelních her. Samostatně vydala dvě sbírky poezie, druhou v pořadí Cztery pory miłości do češtiny přeložil Libor Martinek[15]. V Ostravě vyšel výbor z veršů Lucyny Waszkové v českých překladech Věnceslava Juřiny, Lecha Przeczka, Wilhelma Przeczka, Evy Sobkové, Ericha Sojky, Karla Vůjtka, nazvaný Koncert na přání[16]. Překládá do polštiny (Helenu Lisickou a Jindřicha Zogatu), ale i z polštiny do češtiny. Do češtiny přeložila mj. verše Wilhelma Przeczka, aforismy Wiesława Malického[17] a povídky Janusze Osęky.

Do skupiny spisovatelů ze Záolží bývá řazen i v Ostravě žijící spisovatel Wiesław Adam Berger a jeho dcera Eva Bergerová, studentka divadelní vědy na JAMU v Brně. Wiesław Adam Berger (6. července 1926 Ostrava-Přívoz) přeložil do polštiny ukázku z románu Ladislava Bublíka Páteř (otiskl Zwrot), v rukopise se nachází překlad básně Miloše Horanského Ruce Davidovy. Eva Bergerová (19. srpna 1976 Ostrava) přeložila do češtiny sbírku Stanisława Krawczyka V samohláskách a barvách[18].

Už od poloviny padesátých let se datuje spolupráce spisovatelů ze Záolží s polskou scénou Těšínského divadla. Kromě již zmíněných překladů spisovatelů Kazimierze Jaworského, Wilhelma Przeczka, Jana Pyszka, Władysława Sikory, a kromě v úvodu jmenovaného Henryka Jasiczka a Pawła Kubisze, byli v této oblasti aktivní rovněž Karol Piegza, Janina Kowalska (redaktorka), Franciszek Michalik (herec a režisér) a Kazimierz Kaszper.

Polští spisovatelé na Záolží reflektují také na články a odborné studie českých a slovenských literárních vědců, které se týkají problematiky regionalismu a literatury národnostních menšin (například Františka Všetičky a Petra Andrušky).[19] Často se objevují překlady recenzí literární tvorby Záolžanů z českého tisku (například recenze Jiřího Urbance).[20] Česká literární kritika naopak ve svých nejosvícenějších momentech věnovala literatuře na Záolží pozornost už mezi vál-

---

12 Tamtéž, sv. 2, nestránkováno.

13 Miłość po czesku. Krakov, Miniatura 1995.

14 Metafora. Krakov, Miniatura 1995.

15 Lucyna Przeczková-Waszkowá: Cztery pory miłości. Český Těšín, OLZA 1994; Čtyři období lásky, Albrechtice u Českého Těšína, SAK 1996.

16 Lucyna Przeczková-Waszkowá: Koncert na přání. Ostrava, VMCG 1994..

17 Wiesław Malicki: Nahé názory. Český Těšín, A. Sochor 1992, s Lechem Przeczkem a Jindřichem Zogatou.

18 Vlastním nákladem překladatele, Ostrava 1996.

19 František Všetička: Polski wyraz językovy czeskiej literatury, Zwrot 1995, č. 5; Peter Andruška: Problematika literatury mniejszości narodowych, Zwrot 1995, č. 6.

20 Viz Jiří Urbanec: Poszukiwacz istoty słów. In: Metafora. Krakov, Miniatura 1995, s. 95.

kou zásluhou revue Poesie redigované Janem Strakošem. V této linii pokračuje opavský literární měsíčník Alternativa-Nova vedený Drahomírem Šajtarem s redakčním okruhem (v němž se tvůrčí činností spisovatelů ze Záolží soustavněji věnují Jiří Urbanec a František Všetička).

Není pochyb o tom, že vzájemný kontakt a plodné ovlivňování české, slovenské a polské literatury je potřebné a užitečné. Pražský strukturalista Jan Mukařovský v této souvislosti zdůrazňoval, že pro podobu a uplatnění cizích vlivů v národní literatuře je rozhodující, jak se jejich vstupu otvírá nebo jak se ho dožaduje literární systém svými aktuálními potřebami. Jednotlivá národní umění se podle něho nestýkají na základě podřízenosti ovlivňovaného ovlivňující, ale na bázi vzájemné rovnosti.[21] Polští spisovatelé na Záolží ex private industria velkou měrou přispěli k reprezentaci kulturních hodnot v trojúhelníku tří národních, charakterem jazyka vzájemně si blízkých literatur.

21 Jan Mukařovský: Studie z estetiky. Praha, Odeon 1966, s. 115.